

---

lesbrief

Terpen
en

Wierden
land

vervolgles

Hallum

Inhoud

Inleiding	3
Lesoverzicht	4
Introductie	5
Kerdoelen	6
Aansluiting bij de canon	7

Deze lesbrief is ontwikkeld door erfgoedjuf Dineke van der Wal in het kader van het project Terpen- en Wierdenland, een verhaal in ontwikkeling. De website werd gemaakt door Eelco Bruinsma, Moonfrog Studio. De vormgeving is van Pieter Malfliet, FLAM ontwerpburo.

Inleiding

De lessen uit deze lesbrief kunnen gegeven worden als vervolg op de introductieles Terpen- en Wierdenland. Dit vervolgprogramma is bedoeld voor groep 7 en/of 8 en speciaal ontwikkeld voor scholen in Hallum (Friesland). Het programma bestaat uit 3 voorbereidende lessen en 1 afsluitende les. Tijdens de afsluitende les maakt de klas een dorpswandeling en geven de leerlingen om de beurt in groepsverband een presentatie.

Tijdens de onderzoekslessen doen de leerlingen aan de hand van onderzoekopdrachten gericht onderzoek naar een specifiek onderdeel van de geschiedenis van Hallum. De kaarten bevatten richtlijnen voor het onderzoek, daarnaast is er ook ruimte voor eigen inbreng. Misschien is er een specifiek onderdeel van het onderzoeksonderwerp dat de aandacht van de leerlingen trekt. Ook naar deze eigen interesse mogen de leerlingen onderzoek doen. De gevonden informatie verwerken ze vervolgens tijdens de schrijfofdracht in een verhaal.

De vierde les bestaat uit een dorpswandeling waarbij de leerlingen een rol spelen. Elk groepje mag vertellen over het onderwerp waar ze onderzoek naar hebben gedaan. De groep die uitlegt mag de rol van gids aannemen. De groep die luistert speelt toerist. Het is de bedoeling dat de gids op een informatieve en enthousiaste manier vertelt over de geschiedenis van het dorp. De andere leerlingen spelen toerist, zij mogen bijvoorbeeld ook vragen stellen. De geschiedenis van het dorp is immers nieuw voor hen.

Tijdens deze lessen oefenen de leerlingen zowel hun onderzoeks- als presentatievaardigheden. Bovendien leren ze door het onderzoek en door de verhalen die ze horen tijdens de dorpswandeling over de geschiedenis van het dorp waar ze wonen.

Voor hun onderzoek maken de leerlingen onder andere gebruik van de website <http://edumobi.terpenenwierdenland.nl>. Dit is een compacte website die daardoor goed werkt op mobiele telefoons. Maar de site kan ook gewoon op een desktop of tablet worden bekeken. De website kan gebruikt worden bij een wandeling door de zes dorpen Wijnaldum, Firdgum, Hallum, Ulrum, Warffum en Godlinze. Per dorp is een plattegrond weergegeven met daarbij korte informatie over de belangrijkste historische plekken en gebouwen van het dorp. Een aantal van deze plekken worden behandeld tijdens deze les.

Extra informatie en educatief materiaal is te vinden op de website www.educatie.terpenenwierdenland.nl. Voor meer achtergrond informatie over terpen en wierden en de geschiedenis van het dorp kunt u terecht op www.terpenenwierdenland.nl.

Lesoverzicht

In dit overzicht staat aangegeven wat de bedoeling is van iedere les en wat u als docent nodig heeft om de les te kunnen geven.

Les 1:

Print voor de les de onderzoekskaarten uit.

- Korte introductie door de leerkracht (zie tekst onder het kopje Introductie).
- Klas opdelen in 5 groepen en verdelen van de onderwerpen.
- Uitleg van de opdrachten door de leerkracht.
- Zelfstandig onderzoek door de leerlingen (Nodig: opdrachtkaart, internet, papier om de antwoorden op te schrijven. Eventueel boeken over het dorp, deze mogen de leerlingen ook meenemen van huis.)

Les 2:

- Vervolg zelfstandig onderzoek door de leerlingen.

Les 3:

Print voor de les de schrijfp opdrachten uit.

- Korte uitleg door de leerkracht over het verwerken van de antwoorden in een verhaal.
- Uitleggen dat de leerlingen tijdens de wandeling een rol spelen: de groep die uitlegt is gids, de leerlingen die luisteren zijn toerist.
- Deel de schrijfp opdrachten uit.
- Schrijven van een kort verhaal.
- Laat de leerlingen ook onderling de taken binnen hun groep verdelen: wie leest wat voor? En hoe ga je dat doen? Wil je nog wat aanwijzen?

Les 4:

- Gezamenlijke dorpswandeling langs de 5 historische punten. Bij elk punt vertelt het desbetreffende groepje over hun ontdekkingen over een bijzondere plek, gebouw of persoon.
- Het groepje dat vertelt speelt de rol van gids.
- De leerlingen die luisteren spelen de rol van de toerist, zij mogen dus ook vragen stellen.

Introductie

Voor de docent

Lees voor de les de tekst over Hallum op:

<http://edumobi.terpenenwierdenland.nl/hallum.html>

De eerste twee alinea's (over Hallum en over de terp) zijn ook bruikbaar voor de algemene introductie.

Introductie en uitleg van de les door de docent – circa 10 minuten

Tijdens de behandeling van de vorige lesbrief (Introductieles Terpen- en Wierdenland) hebben jullie veel geleerd over de terpentijd. Voordat er dijken waren kon het land hier bij hoog water onder water lopen. Daarom woonden mensen op terpen (Friesland) en/of wierden (Groningen). Rond 1100 begonnen mensen met het aanleggen van dijken. Sindsdien is het dijkensysteem enorm gegroeid en worden de dijken nog altijd verhoogd en verstevigd. Het is niet meer nodig om op terpen te wonen.

Het leven in het dorp verspreidde zich langzaam over een groter gebied. In de terpentijd woonde iedereen op de terp. Na de aanleg van de dijken konden mensen ook op andere plekken gaan wonen en werken. Ook Hallum is zo langzaam groter gegroeid.

Hallum heeft een hele lange geschiedenis. Vanaf de terpentijd tot nu.

Jullie gaan zelf onderzoek doen naar de geschiedenis van Hallum. Dit doen we in 5 groepen. Elke groep krijgt een eigen onderwerp. In de eerste les krijg je een opdrachtkaart met vragen en tips.

De antwoorden en informatie die je verzamelt gebruik je later om een verhaal/presentatie te schrijven voor de hele klas.

TIP Schrijf je antwoorden duidelijk op, met extra informatie zodat je straks voldoende informatie hebt om een verhaal te schrijven.

Kerdoelen

Kerdoel 2

De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

Kerdoel 4

De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.

Kerdoel 51

De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.

Kerdoel 52

De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer.

Kerdoel 56

De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Aansluiting bij de canon

De canon van Friesland

Venster 6 - Friesland als Kloosterland

1100 - 1580

De glorie van de kloosters

Venster 18 - Sicco van Goslinga

1661 - 1731

Edelman, regent, diplomaat

Venster 39 - Industrialisatie

1949

Meer informatie op:

<http://www.11en30.nu/>

<https://www.entoen.nu/nl/fryslan/fryslan>